Věda národohospodářská a soukromohospodářská.

Jest nesnadno říci, je-li to pro nauku národohospodářskou úkazem příznivým či nepříznivým, že takořka nevychází ze zásadních sporů poznatkově theoretických a methodologických. Sotva probojován a jakýms takýms kompromisem vyřízen byl spor školy historické a t. zv. rakouské mezi Schmollerem a Mengrem, již zase podniknut byl ostrý útok proti kathedrovému socialismu od novoliberálů (Ehrenberg, Weberové, Sombart, Pohle a j.), kteří upírají vědě národohospodářské vůbec cíle praktické a obmezují ji na pouhé úkoly theoretické. A ani tato otázka není ještě rozřešena, když zase nové pochybnosti a názorové různosti otřásají samými základy předmětu, cílů, hranic a method vědy národohospodářské. Jest to snad potěšitelno s hlediska snahy po hlubším poznání a čilosti badací, ale málo uspokojivé s hlediska pevných a jasných základů naukových.

Budiž zde zmínka učiněna o jednom opět nově se vynořivším rozporu. Vyskytly se v německé literatuře v nové době pokusy postaviti a vytvořiti vedle vědy národohospodářské zvláštní od ní různé nauky, a sice na jedné straně »vědu světohospodářskou«, na druhé straně »vědu soukromohospodářskou«.

Pokud se týká pokusu prvého (Harms), lze jej odbyti několika slovy. Světovým hospodářstvím rozumí se určitý, a sice poslední typický tvar vývoje hospodářského, vychází-li se od hospodářství soběstačně domácnostního přes hospodářství teritoriálně národní k světovému (Schmoller, Bücher). Jest to onen stupeň, jenž se vyznačuje překročením uzavřených hranic rodinných i státních co do styků jednotlivých hospodářství soukromých i veřejných, co do výměny statků i pracovních výkonů, co do sblížení výrobců a spotřebitelů nejvzdálenějších končin světových pomocí rozvětvené tržby, zdokonalených prostředků dopravních a vymožeností osvětových. Není pochybnosti, že věda musí se zabývati všemi jevy hospodářskými vyskytujícími se na tomto dnes dosaženém vrcholu vývoje hospodářského, jeho typickými tvary a příčinnostmi. Ale to jest úkolem právě vědy národohospodářské (líp

KNIHOVNA MINISTERSTVA SOC. PÉČE

by ovšem bylo dle Dietzelova příkladu užívati výrazu »společensko-hospodářské«, aby bylo vyhnuto všem nedorozuměním) a ona tak skutečně též činí. Věda národohospodářská neobmezuje přece bádání své jen na vývojový tvar hospodářství »teritoriálně národního«, pokud nesleduje cílů ryze historickopopisných, nýbrž předmětem jejím jest celý organický soubor všech jevů společenských po stránce hospodářské, jak právě v dnešních světohospodářských vztazích se vyskytují. Sestrojovati k tomuto účelu nějakou zvláštní vědu »světohospodářskou« jest tedy zbytečno.

Ale nemnoho jinak se to má i s tak zvanou vědou soukromohospodářskou, kterou někteří naproti vědě národohospodářské chtějí stavěti a jí zvláštní naukovou existenci vyhražují.

Bylo by ovšem nesprávno přehlížeti rozdíl mezi stanoviskem národo-, líp vyjádřeno veřejnohospodářským, a stanoviskem soukromohospodářským v životě společenském. Naopak. Rozdíl ten třeba při každém hospodářském jevu co nejdůrazněji k platnosti přiváděti. Vždyť právě zásadní chybou národohospodářské školy individualistní bylo, že rozdílu toho dosti nešetřila a že důsledné sledování zájmů soukromohospodářských stotožňovala i s prospěchem a blahem obecným. Ale rozdíl tento má význam jen pro praktickou větev nauky národohospodářské, pro hospodářskou politiku. Zde, pokud se jedná o zásah moci veřejné v úpravu vztahů a jednání v oboru hospodářském, ostře ovšem odlišují se často, ba někdy jsou i protichůdny zájmy veřejnohospodářské a soukromohospodářské. I jest právě úkolem politiky národohospodářské tato sporná stanoviska osvětliti, kriticky oceniti a pokud možno prostředky k jich odstranění aneb aspoň zmírnění hledati. V tom právě spočívají ony nesnáze řešení záhad hospodářskopolitických, ony výtky, jež zásadně hospodářské politice znak vědeckosti upírají, ježto prý postrádá nestranné objektivnosti, vycházejíc vždy z apriorního hlediska určitého názoru světového jednostranně ethicky zabarveného.

Zcela jinak tomu jest však v theoretické oblasti nauky národohospodářské. Zde jde o vyšetření a zjištění konkretních a typických jevů hospodářských a jich příčinností na určitém stupni vývoje hospodářského. Přihlížeti při tom k nějakému hledisku veřejno- neb soukromohospodářskému nemá tu žádného smyslu. Naopak, vždyť celý náš společenskoprávní řád spočívá až na řídké výjimky na zásadě soukromohospodářské. Pro sestrojování abstraktních zákonů hospodářských dle methody deduktivní jest, ak

známo, potřebí užívati jistých podmínečných předpokladů, z nichž nejdůležitějšími jsou právě soukromý zájem a svoboda smluvní, tedy prvky ryze soukromohospodářské povahy. Živly veřejnohospodářské v dnešní theorii národohospodářské ustupují zcela do pozadí. Teprve snad v nějakém socialistickém zřízení společenském by bylo možno sestrojiti národohospodářskou theorii na základech ryze veřejnohospodářských.

Je-li tedy dnešní theorie národohospodářská vybudována na soukromohospodářských základech platného zřízení společenského, jaký tu zbývá prostor a jaký jest důvod pro tvoření nějaké nové theorie neb nauky ryze »soukromohospodářské«? Dojista jest to při nejmenším opět zbytečností, neboť i dnešní theorie národohospodářská uzavírá v sobě a jest zároveň naukou soukromohospodářskou.

Leč namítne se snad, že skutečně jsou zde pokusy o vytvoření takové odlišné nauky soukromohospodářské, a to jednak všeobecné nauky takové, jednak nauky soukromohospodářské určitých hospodářských odvětví. Zejména v oboru výroby zemědělské setkáváme se s takovými již staršími i novějšími náběhy pode jménem t. zv. nauky zemědělského podnikání.*) Nauka tato nemá za předmět technickou stránku výroby zemědělské, nejedná tedy o zemědělské technice výrobní, o produkci rostlinné a živočišné, o biologii a fysiologii rostlin, agrikulturní chemii a t. d., k tomu slouží tyto zvláštní nauky, spadající v obor věd přírodních. Nauka zemědělského podnikání, jak v různých učebnicích se vykládá, obsahuje hlavně pojednání o hospodářské stránce výroby zemědělské, zejména o nákladech výrobních v zemědělství, o taxaci, o zemědělském účtování a jiné praktické pokyny pro hospodářství rolníkovo důležité. V novější době tato niterně dost neorganická snůška takových praktických poučení pěstitele nauky této neuspokojuje a proto snaží se ji prohloubiti, na soustavnější a methodologicky pevnější základ postaviti. Snaží se o to krátce vybudovati z ní jakousi soukromohospodářskou vědu zemědělskou. Cítíce ovšem rozpaky co do stanoviska, jaké tato věda zaujmouti má k nauce národohospodářské, zdůrazňují právě velmi důtklivě ono hledisko soukromohospodářské a vytyčují naproti němu ostře domnělé hle-

*) V jazyku českém užívá se nesprávného překladu z němčiny »Hospodářská správověda« (»Landwirtschaftliche Betriebslehre«). Název »hospodářská správověda« by odpovídal německému »wirtschaftliche Verwaltungslehre«, výraz, který však nic určitého neznamená.

disko »národohospodářské« v domnění, že tím utvrdí existenční důvod této nauky.

Z toho, co bylo pověděno, jest zřejmo, že i tu jde o methodologický omyl, neboť i věda národohospodářská jest, jak bylo řečeno, sama sebou také vědou soukromohospodářskou. Ale ovšem nauce zemědělského podnikání jde o něco jiného. Cíl její jest čistě praktický. Lze jej vyjádřiti prostě tak, že jí podán býti má návod, jakým způsobem za daných poměrů lze ve výrobě zemědělské docíliti co největšího zisku. Zdali ovšem po stránce poznatkově theoretické stačí tento cíl poznávací k tomu, aby tvořil předmět zvláštní samostatné nauky v pravém vědeckém slova smyslu, jest otázkou dosti nesnadno zodpověditelnou.*) Jest aspoň ku podivu, že pokusy o nauku takovou vznikly pouze v zemědělství, že nemáme žádné nauky podnikání průmyslového, tržebního, dopravního atd. Jsou ovšem nauky o technice obchodní, bankovní, bursovní atd., ale není ničeho známo o nějaké »Gewerbliche-, Handels-, Verkehrsbetriebslehre«. Teprve v nejnovější době, zejména působením Ehrenberga, počínají se v Německu jeviti snahy o sestrojení jakési všeobecné nauky soukromohospodářské. Ale i snahy tyto nutně musí selhati. »Soukromohospodářská theorie« jest nemožna, leč by snad zabývati se chtěla jevy hospodářství rodinně soběstačného, tedy přežilým a dnes již jen výjimečně se vyskytujícím tvarem hospodářským. Ale ani »soukromohospodářská politika« nemá smyslu, neboť v pojmu »politiky« obsažen jest eo ipso vždy prvek veřejnoprávný, protisoukromohospodářský.

Není ovšem účelem těchto řádků proti snahám onoho druhu vystupovati aneb dokonce význam starší a hojně již pěstované nauky zemědělského podnikání podceňovati. Nauka ta pro vzdělání dorostu rolnického může vykonati dojista mnoho záslužného. Jednalo se jen poukázati k tomu, že s methodologického hlediska sestrojování nějaké nové vědy soukromohospodářské vedle aneb dokonce proti vědě národohospodářské a zdůrazňování této domnělé protivy mezi oběma jest pochybeno a že spočívá buď v nedorozumění aneb v nedostatku znalosti základních noëtických prvků, na kterých věda národohospodářská spočívá. **C. Horáček.**

---

*) Jest známo, že v některých neodborných kruzích i co do nauky národohospodářské vyskytuje se naivní názor, že nauka ta má za účel poskytnouti recept ke zbohatnutí »snadno a rychle«.